

5. Melanie Klein. (1973). «Die Psychoanalyse des Kindes». Kindler, München.
6. Donald Winnicott. (1971). Therapeutic Consultation in Child Psychiatry. London: Hogarth Press.
7. Winnicott D. W. (1957), The child and the family. First relationship, London
8. Freud A. (1927). Introduction to the technique of child psychoanalysis. Odesa.
9. Axline, Virginia (1964). [Dibs in Search of Self](#). New York: Ballantine Books.
10. Axline, Virginia (1947). Play Therapy. New York: Ballantine Books.
11. Levy, David M. (1938). ""Release Therapy" in Young Children†". Psychiatry. 1 (3): 387–390.
12. Rogers, Carl (1942). Counseling and Psychotherapy: Newer Concepts in Practice. Boston, Massachusetts/New York: Houghton Mifflin.
13. Sharoff, R. L. (1960) Psychotherapy with Children. Clark E. Moustakas. 1959. Pp. 324 Harper and Brothers, \$5.. American Journal of Psychoanalysis
14. Erikson, Erik H. (1950). [Childhood and Society](#). New York: W. W. Norton & Company
15. Erikson, Erik H. (1958). [Young Man Luther: A Study in Psychoanalysis and History Childhood and Society](#). New York: W. W. Norton & Company
16. Landreth, Garry L.; Jacquot, Willard S.; Allen, Louise (1969). "A Team Approach to Learning Disabilities [sic]". Journal of Learning Disabilities. (2): 82–87.
17. Jean William Fritz Piaget. (1952). Essai sur les transformations des opérations logiques: les 256 opérations ternaires de la logique bivalente des propositions, Paris, PUF.

ДІАГНОСТИКА І КОРЕКЦІЯ

УДК: 376.1-056.37

Олена Чеботарьова,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку
olena.chebotareva@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4560-3708

Olena Chebotaryova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher,
Head of the Department of Education of Children with Intellectual Disabilities

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН
України

м. Київ, Україна
вул. Берлінського 9, м. Київ,
04060, Україна

Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology
of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Київ, Ukraine,
9 Berlinsky st., Kyiv,
04060, Ukraine

Тетяна Павлюк,

віце-президент ВБО «Даун Синдром»
pavliuk.tetiana@downsyndrome.org.ua

Tetyana Pavlyuk,

vice president of the «Down Syndrome»

Людмила Молошнюк,

методист,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія безперервної освіти»,
відділ «Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти»
3do_vidd@ukr.net

Lyudmila Moloshnyuk,

Methodologist,
Communal institution of higher education
«Vinnitsia Academy of Continuing Education»,
Department «Resource center for support of inclusive education»

Валерій Молошнюк,

здобувач освітнього рівня «Магістр», кафедра психології,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія безперервної освіти»
valera.moloshnuk@gamil.com

Valery Moloshnyuk,

recipient of the Master's degree, Department of Psychology,
Communal institution of higher education
«Vinnytsia Academy of Continuing Education»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА ТА ЇХНІХ БАТЬКІВ

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR CHILDREN WITH DOWN SYNDROME AND THEIR PARENTS

Анотація. У статті розкривається актуальність проблеми гармонізації психоемоційного стану дітей з синдромом Дауна та їхніх батьків. Представлено аналіз спеціальної літератури, сучасних вітчизняних та зарубіжних досліджень щодо психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами та їх родин.

Розкрито теоретичні засади психологічної підтримки: тлумачення психологічної підтримки як цілісної системи допомоги дитині з інвалідністю, її батькам, що полягає в попередженні та подоланні життєвих негараздів, труднощів соціалізації, гармонізації стосунків з оточуючими.

Охарактеризовано проблеми організації і реалізації психолого-педагогічної підтримки дітей із синдромом Дауна, яка розглядається у контексті вирішення питань соціального розвитку, становлення позитивної Я-концепції такої дитини та її психологічної реабілітації і соціальної адаптації у взаємодії з членами родини.

Репрезентовано практичний досвід гармонізації психоемоційного стану дітей з синдромом Дауна та їх батьків у проєкті: «Інклюзивний Restart: психосоціальне відновлення для батьків і дітей ВПО та осіб з інвалідністю».

Висвітлено питання організації спільного інклюзивного простору з метою надання психосоціальної підтримки матерям з дітьми з інвалідністю,

терапевтичного вилучення їх з рутинного перебігу життя, наповненого травмувальними факторами (небезпека, емоційна напруга, самотність).

Акцентується увага на важливості злагодженої роботи команди проєкту, що передбачає залучення педагогів, батьків, створення позитивного мікроклімату в таборі. Представлено перспективи подальшого дослідження з окресленої проблематики.

***Ключові слова:** психолого-педагогічна підтримка, психологічна підтримка, психолого-педагогічна допомога, діти з порушеннями інтелектуального розвитку, діти особливими освітніми потребами, діти з інвалідністю, синдромом Дауна, соціалізація, інклюзивний підхід, інклюзивне навчання, психічне здоров'я.*

Abstract. The article reveals the relevance of the problem of harmonizing the psycho-emotional state of children with Down syndrome and their parents. An analysis of special literature, modern domestic and foreign research on psychological and pedagogical support of children with special educational needs and their families is presented.

The theoretical foundations of psychological support are revealed: the interpretation of psychological support as a holistic system of help and support for a child with a disability and his parents, which consists in preventing and overcoming life's difficulties, socialization difficulties, and harmonizing relationships with others.

The problems of organization and implementation of psychological support for children with Down syndrome are characterized, which is considered in the context of solving issues of social development, the formation of a positive self-concept of such a child and his psychological rehabilitation and social adaptation in interaction with family members.

The practical experience of harmonizing the psycho-emotional state of children with Down syndrome and their parents in the project: «Inclusive Restart:

psychosocial recovery for parents and children of IDPs and persons with disabilities» is represented.

The issue of organizing a common inclusive space with the aim of providing psychosocial support to mothers with children with disabilities, therapeutically removing them from the routine course of life filled with traumatic factors (danger, emotional stress, loneliness) is highlighted.

Attention is focused on the importance of the coordinated work of the project team, which involves the involvement of teachers, parents, and the creation of a positive microclimate in the camp. Prospects for further research on the outlined issues are presented.

A common inclusive space for children with disabilities contributed to the ability to imitate the behavior of peers and adults, to learn from their example, to show their own abilities, for parents - new acquaintances with the prospect of further communication, opportunities to express themselves, exchange experience. Physical activities for parents and children gave an opportunity to take care of their mental and physical health, to spend time with children in joint activities.

***Key words:** psychological and pedagogical support, psychological support, psychological and pedagogical assistance, children with intellectual disabilities, children with special educational needs, children with disabilities, Down syndrome, socialization, inclusive approach, inclusive education, mental health.*

Актуальність дослідження. Родина є першим соціалізуючим осередком для дитини. У сім'ї дитина вивчає моделі поведінки батьків, наслідує близьких, орієнтується на їхні соціальні установки та моральні цінності. Виховання ж дитини з інвалідністю вдвічі збільшує навантаження на батьків. Декого така ситуація призводить до стресу, депресії, аутизації по відношенню до дитини та до соціуму в цілому. Сьогоднішні реалії також накладають подвійний вантаж численних проблем на

батьків. І в даному випадку такі сильні сторони особливих дітей, як емоційність, здатність до наслідування, прагнення до взаємодії з дорослим, не реалізуються повною мірою. Адже така пролонгована психотравмуюча ситуація здійснює негативний вплив на психіку батьків та призводить до хронічної втоми, проявів негативних емоцій, апатії, емоційного виснаження: небажання спілкуватися, брати на себе будь-яку відповідальність, навчати та виховувати дитину, робити її життя повноцінним [1; 2;3].

Замість того, щоб рухатись вперед у навчанні, соціально-побутовій орієнтації, розвитку соціальних навичок, комунікації, діти не отримують належної підтримки та допомоги від батьків, спостерігають за проявами повного песимізму деяких членів родини та наслідують негативні стилі поведінки.

Кожна особа, особливо з особливими освітніми потребами, потребує спілкування, розвитку, навчання, тобто створення умов для ефективної соціалізації. Важливим етапом соціалізації дітей з інвалідністю є соціум: однолітки, педагоги, оточуючі люди. Однак в умовах кризових викликів діти перебувають у стресі та недоотримують необхідного психологічного ресурсу. Освітній процес в більшості шкіл в умовах війни було організовано дистанційно, корекційна складова теж надається або дистанційно, або індивідуально, а в літній період діти досить часто позбавлені спілкування з однолітками. Як наслідок, ключові засади інклюзивного навчання, які передбачають соціалізацію та включення в соціум, не дотримуються. Такі проблеми сьогодення

викликають помітні наслідки для психоемоційного здоров'я родини, які вона не завжди спроможна вирішити самостійно [4;5;6].

Тому актуальним сьогодні є висвітлення досвіду роботи кращих практик, метою яких є:

– *психолого-педагогічна допомога сім'ям, які виховують дітей з інвалідністю.* В більшості випадків батьки не можуть адекватно оцінити власний психологічний стан, тому часто залишаються безініціативними щодо відновлення власного ресурсу. Психолого-педагогічний напрям роботи команди фахівців з родинами – це можливість допомогти знайти себе в нових життєвих умовах, розкрити власні потреби та емоційне розвантаження;

– *розширення кола спілкування як для батьків, так і для дітей.* Сильна сторона дітей – це здатність наслідувати поведінку однолітків і дорослих, вчитися на їх прикладі. Тому досвід перебування разом з іншими дітьми надзвичайно корисний. Для батьків – це нові знайомства з перспективою подальшого спілкування, можливість проявити себе, обмінятися досвідом, бути потрібними;

– *спланована фізична активність, як для батьків, так і для дітей.* У більшості дітей з синдромом Дауна є проблеми з загальною моторикою, порушенням координації рухів, наявний гіпотонус м'язів, швидка втомлюваність, тому активний відпочинок на свіжому повітрі сприяє покращенню фізичного стану дітей. Для батьків – це можливість подбати про своє

психічне та фізичне здоров'я, провести активний відпочинок разом з дітьми.

Отже, спланований спільний простір для затишку, спілкування, активностей, набуття нового досвіду, перезавантаження – це шлях до досягнення психологічного та соціального добробуту, зменшення тривожності, рефлексії, який стає близьким та зрозумілим для кожного його учасника.

Метою статті є висвітлення практичного досвіду психолого-педагогічної підтримки дітей та родин, які виховують дітей з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розкриття тематики були використані методи систематизації та узагальнення дослідженого матеріалу.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Розуміння психологічних проблем сімей, які виховують дитину з інвалідністю, приходить до нас разом із досвідом допомоги дітям з особливими освітніми потребами, який ми можемо вивчати, досліджувати, і який доводить, що ця допомога можлива тільки через допомогу їхнім батькам. Батьки ж, у яких народилася така дитина, переживають складні життєві труднощі, з яких часто вийти на розуміння та бачення свого подальшого життя і життя своєї дитини самостійно не можуть, тому потребують різних способів психологічної підтримки.

Інтерес до психологічної допомоги особам у різних складних життєвих обставинах в останні два десятиліття у нашій країні швидко зростає. У спеціальній літературі цій проблемі

присвячено сучасні вітчизняні (І. Галецька, А. Григор'єв, А. Душка, Л. Зіборова, О. Кизимович, Г. Кукуруза, К. Островська, О. Романчук та зарубіжні (Л. Томпсон, Г. Фюр, В. Юстіцкіс, Г. Юн, Е. Ейдеміллер) дослідження.

Особливого значення набуває питання надання психолого-педагогічної підтримки родинам, які виховують дітей з інвалідністю, що має забезпечити своєчасну і системну роботу над досягненням гармонізації їх психоемоційного стану та зменшення тривожності. З'являються фундаментальні вітчизняні дослідження та узагальнюється багатий світовий досвід з цього питання.

Теоретичні засади психологічної підтримки закладено в роботах низки вчених, які розглядали це явище як: вид психологічної допомоги, що сприяє саморозвитку особистості й дозволяє активізувати її власні ресурси (R. Baker, W. Layton, A. Sandeen, J. Whiteley, М. Бітянова, І. Булах, С. Васьковська, Л. Власенко, Н. Волянюк, Т. Демидова, А. Журавель, І. Дубровина, Е. Зеєр, Г. Ложкін, В. Панок, Н. Пов'якель, Е. Помиткін, Е. Рогов, Ю. Суховершина та ін.); вид психологічної підтримки для забезпечення особистісного розвитку дітей з особливими потребами (Л. Гречко, О. Тохтамиш та ін.); систему заходів соціальної адаптації особистості (М. Бітянова, Р. Дем'янчук, І. Йокубаускайте, О. Казакова, А. Капська, І. Пеша, та ін.).

Спільним для цих досліджень є тлумачення психологічної підтримки як цілісної системи допомоги дитині з інвалідністю, її

батькам, що полягає в упередженні та подоланні життєвих негараздів, труднощів соціалізації, гармонізації стосунків з оточуючими тощо.

Наразі, організація і реалізація психологічної підтримки дітей із синдромом Дауна потребує особливої уваги. Позаяк означене порушення детермінує виникнення труднощів у якості, інтенсивності та змісті соціальної взаємодії дитини із синдромом Дауна з оточуючими, що зумовлює уповільнення формування соціальної компетентності у таких дітей і, як наслідок, неуспішність їхнього навчання та інтегрування в соціум.

Результати теоретичного аналізу свідчать, що питання психологічної підтримки стосовно дітей із синдромом Дауна дотично розглядалася у контексті розв'язання проблем: соціального розвитку (В. Андрієнко, В. Журов, Т. Свиридчук, Є. Стерніна та ін.); становлення позитивної Я-концепції такої дитини (Д. Лобато, І. Лунгул, Л. Макелрит, М. Радченко, К. Флейк-Хобсон та ін.); психологічної реабілітації та соціальної адаптації таких дітей (А. Альохіна, М. Беркетова, Г. Ворсанова, Г. Головань, К. Давиденкова, І. Демідова, П. Жиянова, Р. Ковтун, А. Кошелева, І. Ліберман, А. Міненко, Т. Медведєва, О. Мозолук-Коновалова, Н. Тертична, S. Buckley, G. Bird та ін.). Зважаючи на означене результатом ефективної психологічної підтримки такої дитини може стати формування нової життєвої якості – здатності самостійно досягати рівноваги у відносинах із собою і оточуючими, соціальне пристосування, прийняття соціально схвалюваних зразків поведінки, орієнтація на досягнення

життєвих цілей, моральності, цілісності, здатності взаємодіяти у соціумі, що покращить якість життя родини в цілому. Для цього потрібно забезпечити безперервний доступ до усіх послуг, в т.ч. психологічних. І навіть літній період не має бути приводом для психологічного та соціального усамітнення дітей та їхніх батьків.

Результати дослідження. Всеукраїнська благодійна організація «Даун Синдром» – об'єднання батьків дітей з синдромом Дауна, що працює у форматі благодійної організації з 2003 року. Організація є членом Європейської Асоціації Даун Синдром (European Down Syndrome Association) і Міжнародної Даун Синдром Організації (Down Syndrome International). ВБО «Даун Синдром» об'єднала понад 1000 українських сімей, які виховують дітей з синдромом Дауна. Протягом свого існування команда працює над тим, щоб змінити ставлення суспільства щодо людей з синдромом Дауна; залучити міжнародні практики та підходи до їх розвитку, виховання та здоров'я; вплинути на соціум та відповідальні державні структури для створення комфортного інклюзивного середовища в різних сферах життя; забезпечити рівні права та можливості самореалізації та гідне майбутнє. Окрім інформаційної та просвітницької роботи, надаються також консультації профільних спеціалістів; психологічна та педагогічна підтримка на різних етапах розвитку дітей; проводиться робота з молоддю та дорослими для підтримки їх соціалізації та підготовки до потенційного працевлаштування.

Основна місія організації – сприяння покращенню якості життя та формування нового майбутнього для дітей, дорослих з

синдромом Дауна та їхніх родин в Україні. Допомога таким особам несе в наше суспільство загальнолюдські цінності [1].

У 2020р. у проєкті «Невідкладна допомога сім'ям, які виховують дітей із синдромом Дауна в умовах карантину» та 2022р. в проєкті «Синдром підтримки: психологічна допомога людям з синдромом Дауна та їх сім'ям» було надано підтримку сім'ям, які переживали умови ізоляції під час карантину, стресу, суттєвих змін в житті, пов'язаних з війною, а також молодим сім'ям в процесі їх прийняття народження дитини з інвалідністю. Родини мали доступ до психологічної групової та індивідуальної підтримки, консультацій профільних спеціалістів для їхніх дітей (логопеди, дитячі психологи, корекційні педагоги та спеціалісти з раннього розвитку, фізіо- та ерготерапевти тощо). Також з березня 2022 року започатковано напрям соціальної підтримки гуманітарних потреб людей, які постраждали від наслідків воєнної кризи.

З лютого 2023 року у форматі групових практик психологи ВБО «Даун Синдром» працюють над реалізацією проєктів щодо відновлення батьківського внутрішнього ресурсу. Для сімей дітей з синдромом Дауна це важливо тому, що батьки не мають регулярного та зручного доступу до соціальних реабілітаційних послуг спеціалістів, які допомагають їм в розвитку їхніх дітей. А це означає, що 100% роботи з розвитку дітей та їх завдатків покладено на них. Таке додаткове навантаження потребує стійкості та відновлюваності внутрішніх ресурсів.

Одним із таких проєктів є «Інклюзивний Restart: психосоціальне відновлення для батьків і дітей ВПО та осіб з інвалідністю». Ключовим в проєкті є ідея організації літнього табору.

Цього року локація табору була розміщена в мальовничому місці с. Северинівка Жмеринської територіальної громади на березі річки Рів. Вхід до Restart для новачка – це потрапляння в казку, інший вимір. З сільської тиші та одноманіття одразу потрапляєм у різнобарв'я кольорів, дитячий сміх, зацікавлені та доброзичливі погляди тимчасових господарів кемпу. На вході вже чекає куратор проєкту Дарія Головань, яка запрошує всередину на вступну екскурсію та розповідає про простір:

– Інклюзивний Restart цьогоріч вперше. Було організовано виїзд двох груп бенефіціарів проєкту до спеціально облаштованого кемпінгу. Ідея такого формату організації дозвілля належить віце-президенту ВБО «Даун Синдром» Тетяні Павлюк. Організація опікується дітьми із синдромом Дауна, тому запрошені були родини з означеного фонду та родини від громадських організацій, з якими є співпраця.

– *Restart, що це за слово?*

– Restart у перекладі з англійської мови означає «оновлення», «перезавантаження». У розумінні звичайної людини це слово асоціюється з перезавантаженням ПК через якусь проблему в його роботі. Наприклад, було запущено дуже велику кількість програм, після чого комп'ютер не впорався з навантаженням і «завис». Таке зустрічається дуже часто, особливо якщо ПК слабкий за різними

характеристиками. Для розв'язання проблеми достатньо відключити ПК від живлення, а потім включити назад. Також варто звернути увагу на програми – очищувачі. Вони можуть допомогти позбутися непотрібного кешу, зайвих файлів та іншої інформації, внаслідок чого навантаження на комп'ютер помітно зменшиться і він відновить свою роботу.

Інклюзивний Restart – це літній табір, метою якого є перезавантаження та відновлення внутрішніх ресурсів людини, надання психосоціальної підтримки батькам, які виховують дітей з інвалідністю, терапевтичного вилучення їх з рутинного перебігу життя, наповненого травмувальними факторами. Бенефіціарами проєкту стали сім'ї внутрішньо переміщених осіб та їх дітей з особливостями інтелектуального розвитку (зокрема, синдромом Дауна). Протягом тижневого перебування батьки та діти отримували підтримку психологів та асистентів у вигляді спеціальних психологічних групових практик та організації групового дозвілля. Особливістю проєкту є інклюзивний підхід до формування груп. Окрім дітей з синдромом Дауна, в таборі відпочивали їх брати та сестри. Такий от утворився «дитячий мікс» на основі інклюзивного підходу!

– *За чий кошти організовувався табір?*

– «Restart» є благодійним проєктом. Кошти було залучено від грантодавців та європейських партнерів з Іспанії, Швейцарії та Німеччини. Намети та зовнішня територія, яка виділена під Restart, уможливають прийняти близько близько 40 осіб разом з дітьми. Саме для такої кількості осіб – дітей і дорослих – створено

умови для одночасного перебування у таборі. Ці позиції узгоджено адміністрацією з донорами проєкту. У перший заїзд з 09.07. по 13.07. в таборі перебувало 40 осіб, в другий, з 15.07. по 20.07.2023р. – 43.

– *Як проходив день у таборі?*

– Кожен день у таборі – тематичний. Розклад тут розписаний на щодень, він мав чітку і детальну інформацію. Розпочинався день о 08.00 з ранкової зарядки. До 12:00, залежно від дня, по підгрупах проходили різноманітні тренінги, майстер-класи, мистецькі заняття, гончарство тощо. З 14.00. активності продовжувалися для інших підгруп. У розкладі передбачувались вільні години для відпочинку, сну, спілкування. Завершався день спільним обговоренням участі дорослих у мистецьких заняттях, арт-терапевтичних заходах, рефлексією біля вогнища у затишному куточку табору. Діти в цей час були зайняті розважальною програмою: участю у дискотеці, переглядом цікавих мультфільмів, залученням до різноманітних пізнавальних настільних ігор, тощо. Попередньо, на фліпчарті, розміщувалась програма дня та заплановані активності. Були також організовані спільні активності для дітей та батьків, а були і окремі.

– *Розлучати батьків і дітей важливо?*

– Вже з перших хвилин розмови з батьками в день заїзду було зрозуміло, що більшість з них не хотіли спілкуватися, страждали хронічною втомою, мали ознаки емоційного вигорання. Діти ж, навпаки, потребували включеності, активностей, були відкриті до спілкування. Тому робота з

батьками була спрямована на профілактику негативних станів, відновлення особистісного ресурсу, зменшення симптомів, пов'язаних зі стресом. Робота з дітьми передбачала виявлення та розвиток їхніх творчих здібностей, повернення в безпечний простір, емоційне благополуччя. Програмою були передбачені як активні, так і пасивні форми роботи з усіма учасниками, що дало можливість не перевантажувати та доцільно заповнити час перебування в таборі.

– Чи були запити серед батьків на індивідуальні консультації?

Звичайно, педагоги надавали консультації батькам щодо виховання дітей і не тільки. Родинам вкрай необхідні поради, що допоможуть зацікавити дітей в навчанні, контролювати та регулювати їхню поведінку, спрямувати енергію у конструктивне поле. Обговорювались такі життєві, такі важливі питання: як провести літо з користю, щоб дитина не забула те, що вивчала в школі та водночас відпочила; як підтримати себе та близьких; як керувати емоціями в складні часи, як в часи невизначеності планувати та де знайти для цього ресурси тощо.

– Що потрібно було організаційно виконати батькам, щоб їхня дитина потрапила до літнього табору?

– Заповнити анкету. Анонс про організацію табору розміщували у спільноті, там же була розміщена й анкета для зацікавлених батьків.

– Чи задоволені ви результатом роботи?

– По завершенні заїзду результат перевершив сподівання. Насамперед, поліпшився загальний настрій усіх учасників, прослідковувалась максимальна участь усіх в активностях, відновились здатність планувати майбутнє, про що засвідчили вправи на рефлексію. Психолого-педагогічна допомога педагогів та психологів дала можливість батькам гармонізувати власний психоемоційний стан, зменшити тривожність. Спільний інклюзивний простір для дітей з інвалідністю сприяв здатності наслідувати поведінку однолітків і дорослих, вчитися на їх прикладі, проявити власні здібності, для батьків – новим знайомствам з перспективою подальшого спілкування, можливості проявити себе, обмінятися досвідом. Фізичні активності для батьків та дітей дали можливість подбати про власне психічне та фізичне здоров'я, провести час з дітьми у спільних активностях.

Тренінги, розваги, майстер-класи, круглі столи, консультації, виставки, змагання сприяли емоційному розвантаженню усіх учасників табору та створили позитивний мікроклімат в цілому.

Висновки та результати попередніх досліджень. Отже, теоретичний аналіз означеної проблеми дає змогу стверджувати, що ефективна психолого-педагогічна підтримка дітей з синдромом Дауна забезпечується на основі запровадження цілісної системи допомоги дитині, її батькам, що полягає в упередженні та подоланні життєвих негараздів, труднощів соціалізації, гармонізації стосунків з оточуючими.

Одним із таких важливих засобів є реалізація проєктної діяльності із залученням дітей та їхніх родин, що сприяє психосоціальному відновленню для батьків і дітей ВПО та осіб з інвалідністю.

Літній табір є важливим компонентом розвивального предметного середовища та платформою для психолого-педагогічної підтримки усіх учасників на основі особистісно-орієнтованого, інклюзивного, компетентнісного, діяльнісного, інтегрованого та інших сучасних підходів до організації та виконання освітнього процесу.

Залучення дітей до спільної взаємодії з однолітками та дорослими забезпечує розвиток соціальних, комунікативних та предметно-практичних навичок, дає можливість відчувати радість і задоволення від спілкування, допомогти стабілізувати психоемоційний стан. Під час занять відбувається розвиток емоційно-вольової, пізнавальної, мовленнєвої, сенсомоторної сфер дітей. Стабілізувати та подолати негативні психологічні розлади допомагають ігрові, інтерактивні, арт-терапевтичні методи та технології.

Висвітлення та популяризація успішного науково-практичного досвіду організації літнього табору сприятиме гармонізації психоемоційного стану батьків, що виховують дітей з особливими освітніми потребами, оптимізації психічного стану дітей із синдромом Дауна на основі використання інноваційних технологій та сучасних практик інклюзивного навчання. Актуальним є подальше залучення родин дітей з особливими

освітніми потребами до відпочинку у літніх таборах, які мають спеціально-організоване розвивальне середовище; розроблення методичних рекомендацій для фахівців, які надають психолого-педагогічну допомогу дітям з особливими освітніми потребами та їхнім батькам.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВБО «Даун Синдром», <https://www.facebook.com/downsyndrome.org.ua/>
2. Прохоренко, Л.І., Бабяк, О.О., & Баташева, Н.І. (2020). Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: стратегія реалізації. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1), 1-6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-5>
3. Засенко, В.В., & Прохоренко, Л.І. (2019). Освіта «особливих» дітей: стратегія розвитку. *Народна освіта*, 3-4, 48-52. <https://lib.iitta.gov.ua/718099/1>
4. Чеботарьова, О.В. (2023) Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану в країні // *Актуальні проблеми охорони психічного здоров'я українського народу у воєнний і повоєнний час*: Матеріали методологічного семінару НАПН України 16 листопада 2023 року: Зб. матеріалів // За ред. В.Г. Панка. Київ: Педагогічна думка, 405 с. С.249-254. <https://lib.iitta.gov.ua/738128/>
5. Chebotariova, O. (2022). Results of competence formation in parents of children with moderate intellectual disabilities. Chobanian, A., Boriak, O., Kolyshkina, A., Kolyshkin, O., Dehtiarenko, T., Chebotariova O. (2022). *Wiad Lek*. P.1861–1868. (in English) <https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2022/08/WLek202208108.pdf> DOI: [10.36740/WLek202208108](https://doi.org/10.36740/WLek202208108)
6. Чеботарьова, О.В. (2021). Формування соціальних та життєвих компетентностей у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку як основи гармонійного розвитку особистості. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи*

розбудови, 17, 324-332. <https://spp.org.ua/index.php/journal/issue/archive>
<https://lib.iitta.gov.ua/733293/>

7. Чеботарьова, О.В. (2022). Навчання та підтримка дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах війни: поради педагогам. *Особлива дитина: навчання та виховання*, 3, 40-51. <https://doi.org/10.33189/ectu.v107i3.113>
<https://lib.iitta.gov.ua/732610/>

8. Чеботарьова, О.В., Гладченко І.В., А. Василенко-ван де Рей, & Ліщук, Н.І. Дитина із синдромом Дауна. – Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 48 с. (Інклюзивне навчання).

REFERENCES

1. VBO «Daun Syndrom», <https://www.facebook.com/downsyndrome.org.ua/> [in Ukrainian].
2. Prokhorenko, L.I., Babia, O.O., & Batasheva, N.I. (2020). Psykholohichniy suprovid ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy: stratehiia realizatsii [Psychological support of children with special educational needs: implementation strategy]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 2(1), 1-6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-5> [in Ukrainian].
3. Zasenko, V.V., & Prokhorenko L.I. (2019). Osvita «osoblyvykh» ditei: stratehiia rozvytku [Education of «special» children: development strategy]. *Public education*, 3-4, 48-52. <https://lib.iitta.gov.ua/718099/1> [in Ukrainian].
4. Chebotarova, O.V. (2023) Psykholoho-pedahohichniy suprovid ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v umovakh voiennoho stanu v kraini [Psychological and pedagogical support of children with special educational needs in the conditions of martial law in the country] //Aktualni problemy okhorony psykhiчного zdorovia ukrainskoho narodu u voiennyi i povoienni chas: Materialy metodolohichnoho seminaru NAPN Ukrainy 16 lystopada 2023 roku: Zb. materialiv // Za red. V.H. Panka. Kyiv: Pedahohichna dumka, 405 p. P.249-254. <https://lib.iitta.gov.ua/738128/>[in Ukrainian].

5. Chebotariova, O. (2022). Results of competence formation in parents of children with moderate intellectual disabilities. Chobanian, A., Boriak, O., Kolyshkina, A., Kolyshkin, O., Dehtiarenko, T., Chebotariova O. (2022). Wiad Lek. R.1861–1868. <https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2022/08/WLek202208108.pdf> DOI: 10.36740/WLek202208108 [in English].

6. Chebotarova, O.V. (2021). Formuvannia sotsialnykh ta zhyttievykh kompetentnosti u ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku yak osnovy harmoniinoho rozvytku osobystosti. [Formation of social and life competences in children with intellectual disabilities as a basis for harmonious personality development]/ Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy, 17, 324-332. <https://spp.org.ua/index.php/journal/issue/archive> <https://lib.iitta.gov.ua/733293/>[in Ukrainian].

7. Chebotarova, O.V. (2022). Navchannia ta pidtrymka ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku v umovakh viiny: porady pedahoham [Education and support of children with intellectual disabilities in war conditions: advice for teachers]/ Osoblyva dytyna: navchannia ta vykhovannia, 3, 40-51. <https://doi.org/10.33189/ectu.v107i3.113> <https://lib.iitta.gov.ua/732610/>[in Ukrainian].

8. Chebotarova, O.V., Hladchenko, I.V., A. Vasylenko-van de Rei, & Lishchuk, N.I. Dytyna iz syndromom Dauna[A child with Down syndrome]. – Kharkiv : Vyd-vo «Ranok», VH «Kenhuru», 2018. 48 s. (Inklyuzyvne navchannia). [in Ukrainian].